

PROBLEME DE EDUCAȚIE IDEOLOGICĂ-POLITICĂ ÎN ȘCOALĂ *

de ION DRAGOMIRESCU

PENTRU PARTINITATE ȘI ÎMPOTRIVA
OBJECTIVISMULUI BURGHEZ,
ÎN PREDAREA ISTORIEI

Mărețele transformări revoluționare, îndeplinite de poporul nostru, sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Român — care stau la temelia uriașei opere de construire și desăvârșire a socialismului în patria noastră — au creat condițiile practice ale făuririi noii culturi, cultura socialistă. Ele au asigurat progresul continuu al științei și tehnicii, o justă dirijare a literaturii și artelor, au orientat învățămîntul pe baze științifice materialiste, legîndu-l tot mai strîns de mase, de viață, de practica construcției socialiste. Totodată au avut loc profunde transformări și în conștiința oamenilor, transformări ce se datoresc intensei activități de educare comunistă, îndrumată de partid și axată pe formarea unui *om nou* — bine pregătit pentru viață, cu un profil moral bine definit — constructor activ și conștient al noii orînduiri sociale, capabil să facă față cu succes sarcinilor pe care le ridică dezvoltarea continuă a societății noastre, în etapa actuală.

Construirea și dezvoltarea conștientă a noii orînduiri sociale nu este posibilă însă fără ca cei care o îndeplinesc, oamenii construcției socialiste, să aibă, o viziune științifică, clară, largă, asupra vieții, fără să cunoască profund, legile de dezvoltare ale societății, fără să înțeleagă fundamentul de granit științific al politicii partidului nostru, justetea obiectivelor ei. Sub imperativul acestora, partidul a desfășurat și desfășoară o intensă activitate educativă a oamenilor muncii, de formare a conștiinței lor socialiste, așa cum preciza tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, la Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român : „...Partidul nostru desfășoară o intensă activitate pentru dezvoltarea conștiinței socialiste și a noilor trăsături de comportare a oamenilor, pentru plămădirea omului nou, membru al societății socialiste“¹

* Comunicare prezentată, la 25 martie 1963, în cadrul sesiunii metodic-științifice interregionale, organizată de Societatea de științe istorice și filologice din R.P.R. la Timișoara.

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de-al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român*, Editura Politică, București, 1960, p. 101.

În formarea și creșterea de cadre tot mai bine pregătite pentru viață, înarmate cu cea mai înaltă concepție, concepția științifică despre lume și societate, cu deprinderi și convingeri comuniste, corespunzând necesităților pe care le ridică dezvoltarea continuă a societății, și-au adus contribuția lor, toți factorii educativi, toate instituțiile de cultură și de învățămînt și deosebi, școala. Nichita Sergiicevici Hrușciov reliefa astfel rolul deosebit al școlii „Școala sovietică joacă un rol deosebit de important în dezvoltarea multilaterală și armonioasă a omului. Educîndu-i pe elevi în spiritul comunismului, școala trebuie să le cultive cele mai bune calități și deprinderi, să-i pregătească pentru o muncă conștiincioasă, după capacități, pentru folosirea rațională a bunurilor obștești, pentru respectarea neabătută a normelor moralei comuniste și a regulilor de conviețuire”¹.

Școala, datorită faptului că este un factor organizat și orientat spre un scop bine definit și limitat în timp, prin educatorii ei, cadrele didactice — detașament important al frontului ideologic cultural, încheșat din cadrele vechii intelectualități reeducate în spiritul învățaturii marxist-leniniste și din noua generație de cadre crescută și formată de regimul nostru democrat-popular — s-a alăturat eforturilor celorlalți oameni ai muncii de pe imensul șantier al construcției socialiste. Purtători ai făcliei noii culturi, ai ideologiei și politicii partidului, educatorii, învățătorii și profesorii au constituit și constituie un factor activ în opera de educare comunistă, îndeplinind astfel cu succes o înaltă funcție social-culturală de pregătire a cadrelor tinere și o intensă activitate ideologicopolitică pe frontul ideologic al construcției socialiste. Marea majoritate a cadrelor didactice, sub îndrumarea permanentă a partidului, s-a străduit și se străduiește să-și aducă contribuția în opera de educare a tineretului din școli. Grijă profesorilor de a lega învățămîntul de viață, de a-și ridica neconținut nivelul de pregătire ideologică și politică, științifică și pedagogică — folosindu-se din plin de climatul deosebit de favorabil muncii de cercetare științifică, datorat condițiilor materiale și spirituale create de partid și de guvern — de a-și îmbunătăți continuu metodele de predare, dovedește străduința depusă de ei, pentru propria lor transformare ca oameni și cetățeni devotați societății socialiste. Cadrele didactice au reușit să elimine ceea ce era vechi și retrograd în concepția lor, să promoveze ideile noi, creatoare și dătătoare de viață și, în același timp, să se transforme în educatori de tip nou ai tinerei generații. Este bine cunoscut cît de importantă e această transformare în felul de a gîndi, de a concepe noile idealuri ale unei munci și ea cu totul nouă, și în consecință, cît de nobilă este misiunea educatorului de a contribui, în cadrul uriașelor transformări ale revoluției culturale, la transformarea conștiinței lor, la făurirea conștiinței socialiste a tinerei generații. Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej aprecia deosebita importanță a activității ideologice în transformarea conștiinței noastre, în felul următor : „În prezent, activitatea ideologică, munca de lichidare

¹ N. S. Hrușciov, *Cu privire la Programul P.C.U.S.*, în : *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, Editura Politică, București, 1962, p. 241.

a înriuirilor educației burgheze din conștiința oamenilor este *tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou*. De aci rezultă necesitatea consecvenței și fermității în combaterea concepțiilor ideologice străine, unele — moștenire a trecutului, altele — reflectare a influenței lumii capitaliste“¹.

La realizarea și întărirea educației comuniste sînt chemate să participe toate cadrele didactice, indiferent de obiectul de învățămînt pe care îl predau. Disciplinele umaniste și sociale însă au un rol deosebit. Predarea unor obiecte ca: istoria, literatura, educația cetățenească, economia politică, socialismul științific, oferind posibilități vaste pentru formarea bazelor concepției științifice despre lume, fac pe elevi să înțeleagă, în mod științific, desfășurarea procesului istoric, adică dezvoltarea ascendentă a societății omenesti. Elevii, însușindu-și noțiuni științifice despre societate și despre relațiile sociale, cunoscînd unele legi de dezvoltare a omenirii, pot discerne trăsăturile dezvoltării sociale în diferitele etape, pot înțelege, just și concret, deosebiri fundamentale dintre orînduirea socialistă și orînduirile anterioare, bazate pe exploatare și asuprire. Ei își pot da seama că nu întotdeauna viața poporului nostru a fost așa cum o cunosc astăzi, că poporul a suferit și a luptat pentru a scutura jugul exploatării și a putea dispune de propriul său destin. În felul acesta, elevii sînt înarmați cu astfel de cunoștințe care le dau posibilitatea să cunoască superioritatea orînduirii socialiste față de celelalte orînduiri din trecut, să cunoască progresele și succesele dobîndite în toate domeniile de țările din sistemul mondial socialist, realizările din patria noastră, eforturile oamenilor muncii, îndrumați și conduși de partidul clasei muncitoare, pentru progres, pentru pace, pentru o viață fericită și luminoasă. Fără îndoială că în lecțiile respective, profesorul trebuie să se preocupe de argumentarea științifică, de fundamentarea justă ideologică a conținutului lecției, de legarea continuă a acestuia de viață, de practica construcției socialiste și, pe acest temel, să convingă elevii că numai marxism-leninismul a reușit să arate drumul către studiarea științifică a fenomenelor sociale.

Cu o finalitate educativă mai profundă — realizînd principalele țaturi ale educației comuniste — predarea *istoriei* în școală capătă o însemnătate și o semnificație deosebită. Istoria, știință profund partinică, bazată pe învățătura marxist-leninistă, are un rol important în educarea comunistă a tinerei generații. „Cercetînd și înfățișînd drumul lung parcurs de omenire în dezvoltarea ei progresivă, ca un proces unic, logic și firesc din punct de vedere istoric, proces complex, variat și contradictoriu, proces al cărui conținut principal îl constituie succesiunea formațiunilor social-economice“², istoria studiază și prezintă trecutul pentru înțelegerea și analiza obiectivă a prezentului, pentru a prevedea just viitorul. Gorki motiva astfel atitudinea sa față de istorie „...necunoscînd trecutul, este imposibil să înțelegem adevăratul

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de-al III-lea Congres al P.M.R.*, p. 103.

² G. N. Golikov, *În primele linii ale științei istorice* — „Analele romino-sovietice“, seria istorie, nr. 2 1962, p. 31.

sens al prezentului și scopurile viitorului”¹. Legindu-se, astfel, organic și în permanență cu contemporaneitatea, istoria formulează un sistem de cunoștințe variate din diferite domenii ale vieții sociale și formează pe baza acestora, concepția materialist-istorică, iar prin efectele educative puternice, ea acționează nemijlocit asupra trăsăturilor de caracter, ce definesc profilul moral al omului nou.

Profesorul de istorie, prin specificul pe care îl prezintă știința istorică, prin caracterul ei combativ, militant, se încadrează în primele rinduri ale frontului ideologic al revoluției culturale, în lupta pentru formarea și întărirea conștiinței socialiste, pentru realizarea cu succes a sarcinilor pe care le ridică etapa actuală a dezvoltării societății noastre. Predînd o știință strict legată de actualitate, făcînd astfel permanent legătura cu viața, sintetizînd experiența istorică a mii de generații, înțelegînd în profunzime problemele actuale cele mai complexe, profesorul de istorie devine un factor activ și conștient, aducîndu-și contribuția la marea acțiune de desăvîrșire a construirii socialismului și de trecere la comunism. În felul acesta, profesorul de istorie nu poate și nici nu trebuie, să rămînă în afară de viață, situîndu-se, din punct de vedere ideologico-politic, pe poziția cea mai înaltă, pe poziția clasei muncitoare, de pe care își orientează întregul său activitate profesională. Aceasta implică îndatoriri deosebite, care îi cer o pregătire multilaterală. Profesorul de istorie, trebuie să țină pasul cu exigențele, mereu crescînde, pe care le impune ritmul tot mai rapid al revoluției culturale și, în special, cu sarcinile pe care le ridică neconținut procesul de educare comunistă a tineretului. Astfel, informarea lui permanentă în domeniul specialității cu tot ceea ce a apărut nou în știința istorică, citirea regulată a presei și literaturii pedagogice, folosirea curentă a presei de partid și a literaturii politice, a beletristicii, frecventarea regulată a formelor de învățămînt ideologic, conspectarea și însușirea logică conștientă — eliminînd practicile dăunătoare de învățare „mecanică”, „formală” — a materialului bibliografic indicat în cadrul acestora, sînt principalele laturi în continuitatea desăvîrșirii pregătirii sale multilaterale. Numai în condițiile unei bune și cit mai complete pregătiri, profesorul de istorie poate face față cerințelor tot mai multiple, în mod eficient, descurcîndu-se sigur și în fața unor greutăți pe care, inerent, le întîmpină în munca de educare, cu convingerea reușitei, cu încredere în propriile lui forțe, cu pasiunea pentru misiunea căreia i s-a dedicat, cu răbdarea și tactul de care trebuie să dea dovadă în tot timpul activității, pentru a obține, satisfacția imensă a unei munci rostuite, sensul unei adevărate vieți de educator.

Se impune în mod deosebit, ca primă cerință în pregătirea multilaterală a profesorului de istorie, orientarea lui ideologico-politică, conduita sa de strictă principialitate, care este strîns legată de clarificarea ideologică, de felul cum și-a însușit bazele ideologiei marxist-leniniste, de modul cum și-a lichidat deficiențele, urmele vechii ideologii burghize, de felul cum și-a însușit politica partidului nostru, cum o

¹ M. Gorki, *Opere*, vol. 26, p. 178.

aplică, cum o popularizează în rîndurile elevilor și ale părinților cu care vine în contact. Aceasta se reflectă în mod clar în felul cum profesorul de istorie asigură, deplin și conștient, *latura educației ideologico-politice* în lecțiile sale. Necesitatea orientării ideologico-politice a lecției de istorie rezultă, neîndoios, din faptul că istoria este o știință cu un profund caracter partinic, tocmai pentru că arată drumul pe care l-a parcurs omenirea prin toate orînduirile sociale precapitaliste spre capitalism — și apoi spre societatea socialistă, lupta de clasă care duce la revoluția socialistă și, prin dictatura proletară, la socialism și apoi la comunism. Profesorul de istorie nu poate și nici nu trebuie niciodată să separe cele două laturi ale lecției sale de istorie, pentru ca astfel prin procesul activității pe care o desfășoară să facă o educație integrală. „Latura didactică a unui curs de istorie, în școala medie, precizează prof. Efimov, este inseparabilă de latura lui educativă. Ele nu se pot separa tocmai pentru că istoria marxistă prezintă procesul istoric în lumina lui adevărată, ceea ce are o mare valoare didactică și educativă... Nici o lecție de istorie modernă (observația e valabilă și se generalizează pentru orice lecție de istorie universală sau de istoria patriei) nu poate fi pregătită și să aibă loc fără ca profesorul să nu gîndească la sensul politic și educativ al lecției predate ca o parte constitutivă a cursului întreg”¹.

Profesorul de istorie trebuie să urmărească permanent orientarea justă a lecției din punct de vedere ideologic-politic, să interpreteze riguros științific întregul conținut al materialului predat, să fie preocupat de a expune elevilor fapte, evenimente, în general, fenomenele istorice, integrate în înălțuirea lor logică, dialectică și proiectate în lumina contemporaneității, legate de problemele vieții actuale, cu care atît el cît și elevii vin în contact. Profesorul de istorie realizează astfel un important scop educativ politic, și anume dezvoltă și cultivă la elevi sentimente profunde de patriotism și devotament pentru patria noastră socialistă, de dragoste față de harnicul și viteazul nostru popor, de recunoștință pentru eroii lui, pentru promotorii culturii și progresului național, pentru minunații lui conducători bravi și încercați fii ai clasei muncitoare.

Lenin releva importanța pregătirii profesorilor, învățătorilor și educatorilor, în strînsă legătură cu sarcinile construcției socialiste a societății. În cuvîntarea la consfătuirea Comitetelor pentru educația politică din sistemul învățămîntului public, el arăta : .....noi trebuie să educăm noua armată a corpului didactic pedagogic, care trebuie să fie strîns legat de partid, de ideile lui, să fie pătruns de spiritul lui, să-și apropie masele muncitorești, să sădească în ele spiritul comunismului, să le trezească interesul pentru ceea ce fac comuniștii”¹. În felul acesta

¹ A. V. Efimov, *Probleme de educație ideologico-politică la cursul de istorie modernă în școlile medii*, „Analele romîno-sovietice” — seria istorie-filozofie — nr. 1: oct.-dec. 1949, p. 49.

² V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 353.

pregătirea ideologico-politică a profesorului de istorie, ca una dintre cerințele fundamentale ale educației comuniste în școală, contribuie la formarea omului societății socialiste — sinteză de multiple trăsături caracteristice ale *cetățeanului* înzestrat cu cunoașterea deplină a sarcinilor dezvoltării istorice, ale *luptătorului* activ și ferm în convingerile sale, care și-a însușit politica partidului nostru, ale *militantului* pentru ideile socialismului, pentru triumful deplin al învățaturii marxist-leniniste împotriva falsității și caracterului antiștiințific al ideologiei burgheze.

Se cunosc, îndeajuns, atât conținutul noțiunilor de educație ideologico-politică și de educație comunistă, cât și raportul dialectic care există între ele, educația ideologico-politică constituind esența educației comuniste, încît, socotim că nu este cazul să mai insistăm asupra acestei probleme, care a fost larg dezbătută și analizată atât în literatura noastră pedagogică (ca problemă generală), cât și în cea de specialitate — ca una dintre problemele de bază de care trebuie să țină seama cei care se ocupă de științele istorice. Ea a fost, de altfel, dezbătută și la sesiunea metodic-științifică interregională organizată de Societatea de științe istorice și filologice, la Sibiu, în decembrie 1960¹.

Trebuie reținut faptul, că nu numai predarea istoriei — ca disciplină în planul de învățămînt al școlii de cultură generală — dar că și întregul proces instructiv-educativ, este pătruns de partinitate și deci nu poate fi desprins de conținutul său profund ideologic-politic. Școala, întreaga activitate didactică, profesorul, educatorul, nu pot să rămînă în afara mediului social-politic, nu pot rămîne în afară de viață. Definind locul școlii în societate și marea ei importanță politică, contribuția și rostul ei, Lenin făcea precizarea, în cuvîntarea rostită la primul Congres al învățătorilor din 28 august 1918 : „Noi spunem : sarcina noastră în domeniul învățămîntului este aceeași luptă pentru răsturnarea burgheziei ; noi declarăm deschis că o școală în afara vieții, în afara politicii este o minciună și o ipocrizie“².

* * *

În lucrarea de față ne vom opri asupra unor trăsături ale educației ideologico-politice care au o deosebită importanță în predarea istoriei

¹ În referatul *Educația ideologică la lecțiile de istorie* susținut la aceasta sesiune de lect. Eliza Bickman (T.P.C.D. București), se preciza conținutul noțiunilor de educație ideologică, politică și educație comunistă și raportul dialectic dintre ele — ca expresie pedagogică a referatului dintre categoriile filozofice de esență și fenomen. Înțelegerea unității și raportului lor dialectic are o mare importanță pentru predarea istoriei în școală în sensul că ferește pe profesorul de istorie de greșeala de a trata istoria numai teoretic și abstract, pe baze numai ideologice, sau de a cere elevilor numai fapte și evenimente istorice fără a-i conduce la generalizările și concluziile cele mai firești.

² V. I. Lenin, *Opere*, vol. 28, E.S.P.L.P., București, p. 73.

în școală : *partinitatea și obiectivitatea reală* pe baza cărora trebuie prezentat, în mod curent, fenomenul social, acestea conturându-se, astfel, ca principalele coordonate ale educației ideologico-politice pe care se fundamentează justa orientare a lecțiilor de istorie. Insistăm asupra strictei lor aplicări în predarea istoriei, pentru faptul că încă, nepermis, se mai comit greșeli, unele destul de grave. Se mai observă, astfel, la unele lecții de istorie, cum profesorul, expunând un anumit material, nepartinic. — lipsit de combativitate, de convingerea lui proprie, fără o argumentare profundă, științifică, mărginindu-se numai la o prezentare de suprafață, a faptelor și evenimentelor în amănunțimea lor, — alunecă periculos pe panta unui evident *obiectivism burghez*. Și, deși lecția a fost construită după toate principiile metodice, respectând, în aparență, toate cerințele exactității pur istorice, fiind însă lipsită de fundamentul ei ideologic, de justa ei orientare în interpretarea fenomenelor sociale, își pierde valoarea instructiv-educativă, nu mai contribuie la formarea unor noțiuni științifice, la formarea concepției materialiste despre societate și devine uneori dăunătoare pentru elevi.

În cercetarea faptelor istorice, trebuie să se pornească de la tabloul viu al unei formațiuni social-economice, cu explicarea strict științifică a acesteia. Stabilindu-se orînduirea socială dată, raporturile generate de aceasta, stabilindu-se contradicțiile de clasă, se precizează în același timp și care clasă dă conținut procesului necesar de dezvoltare, excluzîndu-se astfel, în orînduirile bazate pe exploatare, posibilitatea unor soluții în afara luptei de clasă. Stabilindu-se clasa purtătoare a progresului, poziția clasei muncitoare, ale cărei interese coincid cu dezvoltarea progresivă a societății, care, prin urmare, este purtătoarea progresului în societatea modernă și contemporană, se adoptă așadar, punctul de vedere al acestei clase, și prin aceasta *atitudinea partinică*. Spre deosebire de criteriul științific al aprecierii fenomenelor sociale, obiectivismul burghez constată și stabilește fenomenele în mod arbitrar și general, nu ține seama de rolul clasei înaintate. Vorbind despre necesitatea unor fapte și evenimente, obiectivismul duce la supraaprecierea lor, acordîndu-le o deosebită importanță istorică, un rol determinant. În felul acesta, sub masca falsă a nepartinității se camuflează partinitatea lui.

Cît de adincă este prăpastia între aceste două criterii de apreciere a fenomenelor sociale, cît de deosebit este modul de a gîndi al materialistului, față de obiectivist, ne arată Lenin în felul următor : „Obiectivistul vorbește despre necesitatea procesului istoric dat ; materialistul constată cu precizie formația social-economică dată și raporturile antagoniste generate de această. Obiectivistul, demonstrînd necesitatea unui șir de fapte, riscă întotdeauna să se abată către poziția de apologet al acestor fapte ; materialistul dezvăluie contradicțiile de clasă și implicit își precizează punctul de vedere. Obiectivistul vorbește

despre „tendențe istorice de nebiruit”; materialistul vorbește despre clasa care „dirijează” ordinea economică dată, creînd anumite forme de opoziție din partea altor clase. În felul acesta, pe de o parte, materialistul este mai consecvent decît obiectivistul; obiectivitatea lui este mai consecventă, mai adîncă. El nu se mărginește să arate necesitatea unui proces, ci lămurește care anume formație social-economică dă conținut acestui proces, care clasă anume determină această necesitate...¹ „Materialistul — spune Lenin în continuare — arată existența unor anumite clase care determină conținutul rînduirilor date și exclud posibilitatea unei soluții în afara luptei producătorilor înșiși. Pe de altă parte, materialismul implică, ca să zicem așa, spiritul partinic, obligînd ca, la orice apreciere a evenimentului, să se adopte deschis și pe față punctul de vedere al unui anumit grup social”².

În afara aspectului ei pur teoretic, problema capătă și un aspect concret, și anume acela de a judeca totdeauna de pe poziția de clasă, a clasei celei mai înaintate. Oare între care clase poate să existe egalitate? Între exploatați și exploataitori? Între care națiuni? Între cele asuprite și cele asupritoare? Libertatea pentru care clase? Democrație, dictatură pentru care clase? A nu răspunde ferm la aceste întrebări, înseamnă — subliniază Lenin — că e vorba de un dușman al clasei celei mai înaintate, de un adept învederat al celui mai evident obiectivism burghez.

Ideologia socialistă opune astfel obiectivismului burghez, obiectivitatea reală și partinitatea, care impun aprecierea fenomenelor sociale numai de pe poziția de clasă, a clasei celei mai înaintate, a proletariatului revoluționar. Aceasta înseamnă că și întregul proces istoric de dezvoltare a societății noastre trebuie cercetat în mod obiectiv. Relie-fînd în permanență rolul maselor care făuresc istoria, rolul conducător al partidului nostru, sub organizarea căruia s-au putut obține uriașele realizări în anii puterii populare, subliniind politica înțeleaptă pentru desăvîrșirea construirii socialismului și trecerea spre comunism, tratăm fenomenele societății noastre în mod obiectiv, științific, combativ, partinic. Nu vom reuși însă niciodată să asigurăm tratării problemelor caracterul obiectiv partinic dacă vom prezenta evenimentele, șirul de fapte, fără suportul lor de bază, al structurii economico-sociale, în afara formațiunii social-economice din care fac parte, și prin urmare lipsite de argumentarea științifică. În acest sens avem toate indiciile că s-a renunțat la ideologia socialistă, la spiritul combativ, partinic, la analiza științifică și prezentarea obiectivă a fenomenelor, și s-a alunecat pe panta obiectivismului burghez.

Rezultă, așadar, că în predarea științelor sociale în general, a istoriei în special, caracterul științific, partinic, combativ, actual trebuie să fie respectat cu toată răspunderea și priceperea profesorului.

¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. I, p. 396.

² *Ibidem*, pp. 396, 397.

Combativitatea în lecțiile de istorie nu constituie un atribut ce se impune dinafară, ci decurge din însuși conținutul disciplinei respective. Atît timp cît există în societate lupta de clasă, orice știință devenind partinică, rezultă că partinitatea științei noastre istorice impune nu numai obiectivitatea supremă de clasă, ci și combativitatea în studierea procesului istoric.

Combativitatea trebuie să fie o preocupare constantă a profesorului, cînd își întocmește lecția. Ea se exprimă prin luarea de atitudine împotriva tuturor afirmațiilor cu pretenția de teorie care încearcă să denatureze realitatea obiectivă, prin demascarea conținutului fals al acestor teze care tind să înlocuiască studierea fenomenelor reale cu apologia capitalismului și a burgheziei pentru apărarea unei orînduirii și a unei clase condamnate de istorie la pieire.

Partidul nostru a manifestat și manifestă o mare grijă pentru respectarea purității ideologice, pentru partinitate și combativitate în științele sociale, pentru lichidarea influențelor educației și moralei burgheze, a ideologiei burgheze sub toate formele ei nefaste. În raportul prezentat la Congresul al III-lea al P.M.R. de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej se subliniază necesitatea respectării partinității și luarea de poziție intransigentă față de ideologia burgheză: „...trebuie să veghem și pe viitor ca această activitate [activitatea ideologică și culturală] să fie pătrunsă de partinitate, de intransigentă față de ideologia burgheză, să combatem neobosit manifestările de liberalism, obiectivismul burghez, naționalismul și șovinismul”¹.

* * *

Prezentarea științifică, partinică și combativă a istoriei în școală trebuie să constituie o preocupare permanentă pentru profesorul de istorie, o sarcină de mare răspundere, în vederea realizării educației comuniste a elevilor.

În cadrul lecțiilor de istorie se impune deci consecvență în argumentarea științifică, atitudine combativă, care trebuie să ducă la formarea unui sistem de gîndire al elevilor pe temeiul căruia ei să vadă unde este vorba de o frază mincinoasă și unde se prezintă realitatea vie, progresul. Uneori o expunere simplistă a ideii, sau o inflexiune de frază, lipsa de precizie în formularea frazelor sau a cuvintelor folosite duc la deformarea și la estomparea adevărului istoric.

Este necesar ca în lecțiile noastre de istorie — unde alunecarea pe poziția obiectivismului burghez este atît de lesne de comis, atunci cînd profesorul nu este sigur pe orientarea lui ideologică-politică — să invităm pe elevii noștri să judece și ei, ca și noi, să-și pună întrebarea: pentru ce se afirmă o anumită idee, o teză oarecare, de către care clasă, *cui folosește*, de dragul cărui scop politic se face o anumită argumentare? „Cînd nu este prea limpede ce grupuri, forțe, entități

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de-al III-lea Congres al P.M.R.*, p. 103.

politice sau sociale apără anumite propuneri, măsuri etc. — arată Lenin — trebuie să ne punem întotdeauna întrebarea «cui folosește»? Nu importă *cine* apără în mod direct o anumită politică, deoarece în condițiile nobilului sistem capitalist din zilele noastre, pentru a apăra o concepție sau alta, orice bogătaş va putea întotdeauna «să angajeze» să cumpere sau să atragă de partea sa orice număr de avocați, scriitori... profesori, popi etc.“...», Există și oameni naivi care din prostie sau din obișnuință oarbă apără concepții ce sînt dominante într-un anumit mediu burghez. Nu, în politică nu importă atît *cine* apără în mod direct anumite concepții. Ceea ce importă este de a ști *cui* folosec aceste concepții, aceste propuneri, aceste măsuri”¹.

Rezultă deci că sarcina profesorului de istorie este de a pune pe elevi să judece, să aprecieze just fenomenele sociale și evenimentele istorice, să adopte conștient poziția clasei muncitoare, situîndu-se astfel în slujba adevăratului progres social.

Marea majoritate a profesorilor de istorie, din acest punct de vedere, se încadrează activ în frontul de luptă ideologică, corespund, prin activitatea lor la catedră, cerințelor pe care le ridică realizarea educației ideologico-politice în școală. Ei fac lecții just orientate ideologic, dovedesc spirit partinic, atitudine combativă și se plasează pe poziția clasei muncitoare, accentuînd rolul maselor în făurirea istoriei, rolul conducător al partidului clasei muncitoare. Aceasta fără îndoială, ca un rezultat firesc, în primul rînd a însușirii învățaturii marxist-leniniste, a formării concepției materialist-științifice despre natură și societate, a ridicării continue a propriului lor nivel ideologic-politic, al înaltului lor simț de răspundere profesională, al conștiinței lor socialiste.

Însă, mai sînt încă profesori care, din acest punct de vedere, au rămas în urmă și la care, dimpotrivă, se manifestă o concepție obiectivist-burgheză, profesori în ale căror lecții se simte lipsa unei atitudini combative, în acele probleme care cer o luare de poziție fermă, profesori care estompează, în mod cu totul nepermis, adevărul istoric și care încarcă lecția cu date și amănunte fără importanță, acordînd pondere faptelor seci, golite de adevăratul conținut — și nu analizei structurii economico-sociale; acești profesori nu dovedesc exigență și intransigență față de ideologia burgheză. Ei nu s-au încadrat încă în frontul luptei ideologice, au un nivel ideologic-politic scăzut, necorespunzător, incompatibil cu funcția lor socială de educatori de tip nou, și nu răspund cu cînte înalți și nobile sarcini încredințate de poporul nostru muncitor: educarea comunistă a tinerei generații.

Este lesne de înțeles că, în general, nu poți face educație dacă tu însuși nu ești convins de eficiența ei, nu ți-ai însușit bazele ei; mai inexorabilă apare însă necesitatea pregătirii multilaterale, care să aibă la baza ei educația ideologic-politică, atunci cînd trebuie să faci educație comunistă. Nici nu se poate concepe altfel, orice carență, orice

¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 19, E.S.P.L.P., București 1957, p. 33.

îngăduință față de lipsuri în orientarea noastră, ca profesori de științe sociale, sînt extrem de dăunătoare. Trecînd cu ușurință peste ele, în lecțiile noastre, nu mai contribuim la formarea unei concepții cu adevărat științifice la elevii noștri, și transmițîndu-le cunoștințe greșite, deformăm propria lor judecată. le denaturăm înțelegerea și aprecierea justă a fenomenului social și le dăm astfel o imagine cu totul falsă asupra procesului istoric de dezvoltare a societății omenești. Lecțiile acestor profesori de istorie au — datorită prezentării necorespunzătoare — un conținut confuz, fals, reflectînd, fără îndoială, orizontul redus al unei pregătiri ideologice obtuze; asemenea lecții alunecă vădit pe poziția obiectivismului burghez, și nu numai că nu-și ating scopul, dar devin dăunătoare pentru elevi.

Pentru o mai bună înțelegere a lucrurilor vom da și cîteva exemple concrete. De pildă, o lecție ținută la clasa a XI-a despre *Viața socială și politică din România între anii 1878—1900*, deși a fost bine construită din punct de vedere metodic, avînd un conținut bogat de fapte și evenimente — profesorul a folosit și un material didactic auxiliar corespunzător temei — nu și-a atins scopul instructiv-educativ, deoarece structura lecției a fost insuficient gîndită, profesorul rupînd analiza situației politice de suportul ei real: baza economică socială. Din cauza acestui fel defectuos în care a fost concepută lecția, conținutul ei a fost prezentat fals și obiectivist, profesorul nesituîndu-se pe poziția clasei muncitoare și încărcînd lecția cu o mulțime de amănunte lipsite de importanță, ca de ex. succesiunea tuturor guvernelor care s-au perindat la conducerea țării în acea vreme. De asemenea, analizei mișcării muncitorești (cauzele apariției ei tirzii în România etc.) i s-a substituit înșirarea tuturor organizațiilor muncitorești, fără însă a se fi arătat elevilor specificul organizării clasei muncitoare din țara noastră, cauzele care explică faptul că principiul luptei de clasă n-a stat la baza organizațiilor ei decît într-o etapă de dezvoltare mai tîrzie, în raport cu făurirea și dezvoltarea conștiinței de clasă. Acest fel de a prezenta problema, a condus pe elevi la interpretarea greșită a fenomenului social. Elevii au rămas cu impresia că mișcarea muncitorească s-ar datora, în România, unor condiții externe și că n-ar fi apărut ca o consecință a contradicțiilor de clasă care subminau societatea capitalistă, către sfîrșitul secolului al XIX-lea. Lecția predată astfel, lipsită de convingerea și combativitatea profesorului, de orientarea pe care trebuie să o imprime, obiectivitatea reală, evident că nu și-a atins scopul ei instructiv-educativ și constituie un exemplu de lecție predată de pe poziția obiectivismului burghez.

La o lecție de educație cetățenească, ținută la clasa a VII-a, tratînd tema *Organizarea și atribuțiile sfaturilor populare* (tot la o școală din București) profesoara a expus un material interesant, însă numai din punct de vedere juridic-administrativ. Toate cunoștințele au fost însă prezentate teoretic, abstract, rupte de formele concrete ale activității acestora ca organe locale ale puterii de stat și ca expresie a democrației noastre populare, profesoara nescotînd în evidență participarea maselor largi populare la conducerea statului nostru. Lecția a apărut

astfel golită de adevăratul ei conținut, lipsită de partinitate ; profesoara nu a legat-o de viața, de practica construcției socialiste (din raionul respectiv se puteau da numeroase exemple privind realizările obținute, oameni ai muncii fruntași în producție, exemple prin care s-ar fi proiectat în actualitatea cea mai evidentă caracterul profund democratic al sfaturilor populare). Efectul educativ al lecției a fost, așadar, șters. De altfel, aceeași profesoară a avut lipsuri grave și la învățămîntul ideologic. Într-unul din seminarii, cînd se discuta problema *Crearea P.C.R.* profesoara, oferindu-se s-o explice ea (era singura profesoară de istorie din cercul respectiv de învățămînt ideologic și deci și cea mai competentă în a expune această temă), a prezentat narativ, și nu analitic acest eveniment de importanță istorică, s-a încurcat în labirintul propriei ei frazeologii, într-o sumă de date și amănunte, pentru ca, ajungînd la momentul înfăptuirii partidului să *descrie* de pe poziția celui mai evident obiectivism burghez, problema afilierei partidului socialist la Internaționala a III-a Comunistă în felul următor : .....o parte din delegați a votat pentru afiliere. și *alta* s-a dus la Ploiești și a constituit...". Imprecizia profesoarei a dus, printr-o inflexiune a frazei, la denaturare și estomparea adevărului istoric. Corect era să se spună că nu o parte, ci *majoritatea zdrobitoare* a delegaților a votat pentru afiliere (așa cum de altfel ne indică și documentele de partid și chiar manualul de istorie de clasa a XI-a, după care profesoara și preda). Deci nu o minoritate oarecare, ci marea majoritate, majoritatea zdrobitoare! Este un exemplu clar de a pune problema obiectivist și nepartinic.

La altă lecție, la clasa a XI-a seral, profesoara predînd tema *Unirea Principatelor* a expus-o bine din punct de vedere metodic. *Aparent* lecția a fost bine construită și din punct de vedere științific, profesoara plecînd de la condițiile interne care făceau necesară formarea unei piețe unice etc., a fixat în cadrul condițiilor externe (împrejurările favorabile, sprijinul Rusiei etc.) încheind cu înfăptuirea actului final, unirea politică a celor două principate. Totuși n-a fost analizat factorul determinant care a generat ceilalți factori legați de necesitatea formării pieței naționale, adică profesoara n-a pornit de la dezvoltarea forțelor de producție, n-a analizat cum s-au reflectat interesele burgheziei și ale păturii boierimii liberale în lupta aceasta pentru unire. Insuficienta stăpînire a concepției materialiste a istoriei a condus pe profesoară să nu aprecieze mai profund fenomenul social pe care îl prezenta unor elevi cu o capacitate mai mare de înțelegere, de pătrundere în analiza acestuia. De altfel, lecția a prezentat lipsuri și pe parcursul ei ; astfel, participarea maselor la înfăptuirea Unirii n-a apărut în nici un moment al ei, profesoara nesituîndu-se pe poziția clasei muncitoare și justificînd această deficiență prin faptul că n-ar exista documente din care ar rezulta contribuția maselor populare la înfăptuirea Unirii. Profesoara a dovedit cu această ocazie lipsa, destul de gravă, de documentare, nefiind informată asupra existenței colecției de documente, cît și a volumului de *Studii privind Unirea Principatelor*, elaborate cu prilejul aniversării centenarului acestui eveniment important din istoria noastră ; apoi nu cunoștea nici una din lucrările beletristice în

care se găsesec prinse interesante aspecte ale participării maselor la înfăptuirea actului Unirii, deci un material auxiliar foarte bogat și variat și care nu trebuia să-i scape, sub nici un motiv. De asemenea, tot în cadrul acestei lecții, profesoara n-a analizat principalele probleme sociale, de pildă cele intrate în dezbaterile Divanurilor ad-hoc, iar prezența deputaților țărani în aceste organe consultative nu a fost decît amintită ca un simplu fapt divers de structură. Problema agrară a fost de asemenea prezentată obiectivist, profesoara încercînd să explice cu totul fals refuzul includerii ei în hotărîrile Divanului ad-hoc, motivînd că ea a fost supusă discuțiilor celor două adunări, de către deputații țărani *prea tîrziu* (aceasta fiind unica explicație pe care a putut-o da profesoara, fără a arăta însă substratul politic al acestei probleme și, mai ales, fără a arăta împotrivirea burgheziei și moșierimii față de împrumutarea țărănilor). Deși lecția se preta la o reușită proiectare în actualitate, încadrată organic în unitatea lecției (se putea folosi de pildă, momentul falsificării alegerilor pentru Divanul ad-hoc din Moldova — moment peste care profesoara a trecut cu foarte multă ușurință — accentuîndu-se că falsificarea alegerilor constituia o metodă folosită în practica politică a burghezo-moșierimii romîne pînă la 23 August 1944 etc.), profesoara a dovedit lipsă de combativitate, de orientare ideologică, tema fiind astfel predată ruptă de viață.

În sfîrșit, la o altă lecție predată la clasa a VII-a, profesoara, vorbind despre *Războiul condus de Gheorghe Doja*, a expus simplist, schematic, întregul material în 15 minute, în care a prezentat elevilor cauzele, desfășurarea, urmările și formarea Principatului Transilvaniei.

Profesoara n-a analizat, la puterea de înțelegere a elevilor, caracterul social al răscoalei (de altfel ea însăși nu era lămurită asupra delimitării noțiunii de răscoală și de război țărănesc), nu a precizat forțele participante la răscoală (în tot timpul lecției s-a folosit de termenul de *răsculați*) nu a subliniat participarea comună a țărănilor iobagi romîni, cu cei de alte naționalități și nu a amintit nimic elevilor despre aprecierea făcută de Engels asupra acestui important moment din lupta poporului nostru. Profesoara a fixat apoi, timp de 5 minute, în mod cu totul formal și disparat, cunoștințe lipsite de importanță, fără să scoată în evidență nici una din ideile principale ale lecției (de altfel nici nu avea de unde să le scoată), nici concluzia firească pe care trebuia s-o tragă, pentru ca în restul de timp (20 minute), să se angajeze într-o actualizare complet lipsită de sens, fără legătură cu lecția, elevii fiind supuși unei avalanșe de întrebări disparate, ilogice, și la care elevii au dat răspunsuri false, acceptate cu foarte multă ușurință de profesoară.

Felul cu totul defectuos în care a fost concepută și predată lecția, oglîndînd, pe întreg parcursul ei, lipsa de orientare ideologico-politică și stîngăcia profesoarei — care a denaturat adevărul istoric și a vulgarizat conținutul ei politic — au făcut ca lecția să fie ratată în întregime să nu-și atingă scopul și să devină chiar dăunătoare pentru elevi.

Din aceste exemple de lecții predate obiectivist, concepute greșit, ca structură și orientare, lipsite de nervul combativității și partinității, în care profesorul se plasează cu greu pe orbita înțelegerii științifice a fenomenelor și a necesității educării corespunzătoare a elevilor, reiese limpede cât de importantă și de imperioasă apare pentru profesori pregătirea lor multilaterală care să le ofere posibilități și mijloace concrete, în vederea asigurării conținutului științific și al justei orientări ideologico-politică a lecțiilor.

Se desprinde limpede că principala condiție care se impune profesorului pentru predarea partinică, combativă a istoriei în școală, constă în argumentarea științifică și în actualizarea și politizarea materialului ce urmează a fi predat. În acest scop utilizarea într-o măsură cât mai largă a *textelor* este deosebit de utilă. În primul rând *textele din lucrările de bază ale clasicilor marxism-leninismului* care, în general, tratează și probleme de istorie. În aceste lucrări profesorul de istorie găsește prețioase indicații, în ceea ce privește felul cum trebuie interpretate evenimentele istorice, cum trebuie apreciate fenomenele sociale, de pe poziția clasei muncitoare, cum pot fi prezentate în perspectiva istoriei, cum trebuie legate, astfel, de viață. Clasicii marxism-leninismului, cunoscători profunzi ai istoriei omenirii, sprijinindu-se pe experiența istoriei naționale și universale, au studiat cu atenție această experiență și, pe baza ei, au rezolvat cele mai importante probleme ale existenței umane. Lenin preciza că cel mai important lucru în studierea istoriei este „...să nu uii conexiunea istorică fundamentală, să privești fiecare problemă din punct de vedere al modului în care a apărut în istorie un fenomen dat, al etapelor principale pe care le-a parcurs în dezvoltarea lui acest fenomen și să vezi, privind prin prisma acestei dezvoltări, ce a devenit acest fenomen în prezent”¹. Apare în mod evident cât de prețioase sînt, așadar, aceste indicații pentru profesor, în rezolvarea cu succes a problemelor de istorie, chiar a celor mai complexe, și cum, pe baza lor, putem lega în lecțiile noastre, istoria de actualitate în modul cel mai firesc, cel mai organic, fără a strica unitatea lor metodică.

Textele luate din lucrările de bază ale clasicilor marxism-leninismului trebuie însă neapărat asociate cu *texte din lucrările de specialitate*; acestea după o atentă selecționare, privind conținutul și întinderea lor, vor fi introduse cu grijă în cuprinsul lecției, pentru a nu supraîncărca pe elevi. În felul acesta, conjugînd texte diferite și plasîndu-le organic în momentele lecției, fixate anticipat și cu discernămint, profesorul poate susține, documentat și convingător, o argumentare științifică a materialului, își poate constitui lecția pe un fundament ideologic-politic solid, care îi va asigura o predare partinică și combativă, avînd la îndemină instrumentul unei politizări și actualizări reușite din toate punctele de vedere.

¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 29, p. 417, 436.

Este, de asemenea, indicată folosirea de către profesorul de istorie a *textelor din literatura politică și a documentelor partidului nostru* (rezoluții, hotărâri, cuvântări, tezele Congreselor II și III ale P.M.R., aprecierile conducătorilor noștri asupra unor evenimente din istoria poporului nostru etc.) a *documentelor Congreselor XX, XXI, XXII ale P.C.U.S. și ale mișcării muncitorești internaționale, a tezelor consfătuirilor de la Moscova* etc. și în general, *folosirea presei curente*, care îl plasează pe profesor în actualitate, informându-l la zi despre situația internă și externă. Și pe această linie se cere profesorului de istorie să selecționeze cu grijă textele respective, să le lege organic de conținutul lecției și, mai ales, să le analizeze cu ajutorul elevilor, scoțînd în relief ceea ce este esențial și general, profesorul punînd accentul îndeosebi pe latura educativă-politică a acestor materiale.

În sfîrșit, se recomandă profesorului de istorie și folosirea cu discernămint a *textelor din lucrările beletristice*, mai ales atunci cînd are de predat un material mai arid. Profesorul de istorie, prin lectura în clasă a unor pasaje și fragmente scurte, dar interesante și variate din punct de vedere al conținutului, va reuși să întregească astfel înțelegerea și însușirea lecției, care va cîștiga nu numai din punct de vedere metodic prin colorit și plasticitate, dar și din punct de vedere instructiv-educativ, prin lărgirea și adîncirea cunoștințelor predate.

Rezultă din cele expuse pînă aci, că folosirea chibzuită a textelor, cu discernămintul selecționării lor și cu grija plasării și încadrării lor în structura lecției, oferă profesorului de istorie posibilitatea de a-și crea toate condițiile necesare unei lecții reușite prin realizarea scopului ei instructiv-educativ, deosebit de eficientă datorită unor efecte educative puternice, obținute în mod firesc, fără a se ajunge la artificializarea unei actualizări și politizări forțate.

Am asistat la o asemenea lecție; la reușita acesteia a contribuit, alături de celelalte mijloace metodice, și folosirea judicioasă, în cadrul ei, a textelor care constituie un model din acest punct de vedere. Profesorul predă tema *Răscoala poporului de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu (1821)* la clasa a XI-a la una din școlile medii din Capitală. La analiza cauzelor răscoalei, profesorul a ilustrat starea de mizerie a țărănimii prin folosirea a patru texte scurte — toate mărturii zguduitoare ale unor contemporani cu evenimentele — și anume, fragmente luate din însemnările lăsate de cîțiva călători străini (ca W. Wilkinson, Ludovic Stürmer), sau memorialiști din țară (Naum Rîmniceanu, Iordache Golescu). Precizîndu-se, mai departe, rolul lui Tudor, s-a folosit un alt text din colecția de acte privind această răscoală, publicată de C. Aricescu¹. Caracterul și izbucnirea răscoalei au fost ilustrate cu textul proclamației de la Padeș (23 ianuarie 1821) luat din colecția de documente publicate de Academia R.P.R. și care are la bază originalul². S-a mai folosit, pentru a demonstra elevilor

¹ C. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluțiilor romîne de la 1821*, Craiova, 1874, p. 123.

² *Documente privind Istoria Romîniei. Răscoala din 1821*, vol. I, București, 1959, pp. 207—208.

poziția luată de Tudor față de eteriști, un fragment extras tot din documentele respective¹. Profesorul a asociat, în fine, acestor materiale, câteva texte deosebit de interesante din lucrările lui K. Marx, și anume acelea care subliniază autoritatea suverană a „domnului Tudor”², exercitată timp de aproape două luni, și aprecierea făcută de Marx cu privire la executarea lui Tudor de către eteriști³. În concluzia lecției, profesorul a folosit citatul tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej despre importanța răscoalei⁴.

S-ar putea obiecta, la prima vedere, că, folosindu-se un număr prea mare de texte, lecția a fost prea încărcată și că ar fi depășit, în această situație, limitele unei ore de curs. Înșă, cu toate acestea, ea a fost bine încadrată în timp, deoarece textele, judicios alese și plasate tocmai în acele momente care trebuiau să fie ilustrate, au dat profesorului posibilitatea să se oprească și să reliefeze esențialul printr-o argumentare convingătoare, bazată pe texte autentice, și să trezească astfel interesul elevilor, care au urmărit lecția cu foarte multă atenție, participând activ la desfășurarea ei. La reușita lecției, care și-a atins integral scopul propus, a contribuit, fără îndoială și faptul că profesorul a folosit un material didactic ilustrativ⁵, și a aplicat cu măiestrie pedagogică metoda experimentată de cadrele didactice din regiunea Lipetz (Uniunea Sovietică).

* * *

Cele expuse pînă acum nu înfățișează și nici nu pot înfățișa toate aspectele pe care le ridică problema abordată, în lucrarea de față, și, de asemenea, nu epuizează nici inventarul de procedee și mijloace concrete de care poate dispune profesorul de istorie, pentru predarea partinică a istoriei în școală. Totul depinde de felul cum profesorul de istorie este pătruns de necesitatea pregătirii sale multilaterale în general, de preocuparea permanentă pentru desăvîrșirea pregătirii sale ideologico-politice, în special. Totul depinde de modul cum profesorul privește sarcinile impuse de educarea comunistă a tineretului școlar, de dragostea lui adîncă pentru elevi — și asta numai în măsura în care este sincer atașat profesiunii sale.

Numai respectînd aceste cerințe, profesorii de istorie se vor putea alătura și ei celorlalți istorici din țara noastră, folosind știința istorică în școală, ca un factor ideologic foarte important, în dezvoltarea societății noastre, în etapa actuală de desăvîrșire a construirii socialismului, în drumul ascendent spre comunism și în patria noastră.

¹ *Documente privind Istoria României*, Răscoala din 1821, vol. II, București, 1959, p. 73.

² *Istoria României*, III, Editura Academiei R.P.R., p. 661 (Machetă).

³ *Ibidem*, p. 666.

⁴ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 177.

⁵ Profesorul respectiv a confecționat o hartă sugestivă după datele și crochiul lui I. Neacșu din lucrarea *Oastea parădușilor condusă de Tudor Vladimirescu în răscoala din 1821* în „Studii și referate privind istoria României”, partea a II-a, Academia R.P.R., anul 1954, p. 1024.